

YOSHLAR TARBIYASIDA ABDURAHMON JOMIYNNIG ASARLARIDAN FOYDALANISH

**Soibnazarova M. N.-JDPI,Umumiy pedagogika kafedrası katta
o'qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdurahmon Jomiyning ta'limiy-axloqiy qarashlarining shaxs kamolotidagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: axloq, oila, fazilatlar, yaxshilik, yomonlik, insoniylik, ta'limiy-axloqiy qarashlar, ma'naviy-axloqiy qiyofasi, fikr, bilim.

Аннотация:В данной статье рассматривается роль воспитательно - нравственных взглядов Абдурахмана Джами в развитии личности.

Ключевые слова: нравственность, семья, качества, добро, зло, человечество, воспитательно - нравственные взгляды, духовно-нравственный образ, мысль, познание.

Buyuk alloma Abdurahmon Jomiyning ta'limiy-axloqiy qarashlari «Bahoriston» asari hamda «Haft avrang» («Etti taxt») asarining tarkibidan o'rin olgan «Tuhfatul ahror» va «Silsilatuz zahab» («Oltin tizmalar») dostonlarida aks etadi. Allomaning "Bahoriston" asari Muslihiddin Sa'diy tomonidan yaratilgan «Guliston» asari yaratilgan uslubda yozilgan bo'lib, unda Abdurahmon Jomiy haqiqiy kamolotga erishgan inson va uning ma'naviy-axloqiy qiyofasi borasida to'xtalib o'tadi.

Abdurahmon Jomiy ham boshqa allomalar kabi inson kamolotining birinchi mezoni uning bilimlilik darajasi deya ta'kidlaydi. "Haft avrang" asarining birinchi dostoni bo'lgan «Tuhfatul-ahror»da ham Abdurahmon Jomiy ilmning inson hayotidagi ahamiyati ko'rsatib berar ekan, ilm har qanday muammolarni yechishda insonga yordam berishini ko'rsatib o'tadi. Alloma o'zining mashhur "Silsilatuz zahab" ("Oltin tizmalar") dostonining "Sevimli aziz farzandga nasihat" nomli bobida, har bir yoshning bilim olishi zaruriyat ekanligini ta'kidlaydi. Zero, inson umri juda qisqa bo'lib, u umrni behuda o'tkazmasligi, shuningdek, muayyan darajada bilimlarni egallagandan so'ng unga amal qilish lozim, amaliyotda qo'llanilmaydigan ilm ham behudadir degan fikrlarni ilgari suradi. Xususan:

Ilm yo'liga qadam qo'y, chunki shu yo'l farovon,
Ammo umringning yo'li, g'oyatda qisqa - bir on.
Har bir kishiga bo'lmas qayta yashash muyassar,
Egalla sen hilimni, mangu turar muqarrar.
Bilim egalladingmi, unga doim amal qil,
Ilming amalsiz bo'lsa, sen oni bir zahar bil.
Faraz qildik bilarsan, ul ilmi kimyoni,
Zar qilmasang misingni, qolmas ishing nishoni.

Abdurahmon Jomiy ilmning ahamiyati borasida to'xialib o'tar ekan. Kitobning mavjud bilimlarni egallashdagi o'rni hamda kitobning fazilatlarini ochib beradi. Chunonchi:

Kitobga yuz o'girgin, ey jigarim farzandim,
Kitobga ulfat bo'lgin, quloqqa ol bu pandim,
Tanholikda munising, bilsang agar kitobdir,
Donolikning tongiga, shu'la sochar kitobdir.
Bepul, beminnat senga, ustoz bo'lib o'gitar,
Bilim bag'ishlab senga, chigallaringni yechar,
Kitobdur yaxshi hamdam, teri yapingan olim,
Ish siridan goh so'zlab, ammo goho turar jim.
Uning ichi g'unchadek, varaqlardan liq to'la,
Har varag'i go'yoki, durdonadir bir yo'la.

Mazkur o'rinda keltirilganidek, alloma kitobni "teri yopingan olim" ga qiyoslaydi. Abdurahmon Jomiy bilimlarni yoshlikdar egallash maqsadga muvofiq ekanligini ta'kidlaydi. Ayni o'rinda johillikni qoralab, dono bilan nodon kishilarni bir-birlariga qarama-qarshi qo'yadi:

Hammadan avval farzand, bilimdan bahramand bo'i,
Nodonlik yurtidan chiq, bilim tomon olgil yo'l.
Har bir kishiga bu so'z, oyna kabi ayondir,
Dono tirik hamisha, nodon o'liksimondir.

Abdurahmon Jomiy donolikni olqishlar ekan, avvalo, mamlakatni boshqaruvchi hukmdorlar ilmi bo'lishi zarurligini, agar rahbar nodon, johil bo'lsa, el boshiga juda ko'p nadomat, kulfat va zulm yog 'ilishi mumkinligiga alohida urg'u berib o'tadi:

Nodonga rahbarlik qilsa gar dono,
Ilmidan ishlar ham bo'ladi a'lo.
Dono sulhbatidan bosh tortsa nodon,
Davrondan yaxshilik ko'rmas hech qachon.
Shoh agar ho'Imasa bilimdon, hakim,
Jahl botgog'ida ho'lur muqim.
Yog'ar undan doim, jaholat, o'lim,
El boshiga tushar nadomat, zulm¹.

"Bahoriston" asarida esa ilmni behuda egallamaslik, har bir shaxs jamiyat va o'zi uchun foydasi tegadigan ilmlarni egallashi zarurligini ta'kidlaydi:

Eng zarur bilimni qunt bilan o'rgan,
Zarur bo'lmaganni axtarib yurma.
Zarurini hosil qilgandan keyin,
Unga amal qilmay umr o'tkurma.

Darhaqiqat, Abdurahmon Jomiy mazkur o'rinda ilmning inson uchun ahamiyati darajasini to'g'ri talqin etadi. Abdurahmon Jomiy asarda bilimning inson hayotidagi ahamiyati hamda ijtimoiy jamiyat taraqqiyotini belgilashdagi o'mi va rolini ochib berish bilan birga har bir kishi tomonidan ma'lum hunar sirlarini

o'zlashtirish foydadur: hali bo'lmasligini uqtiradi. Ayni o'rinda insonning qadr-qimmali uning molu mulki bilan emas, aksincha, u tomonidan egallangan hunarning kishilar maishiy hayotini farovonligini ta'minlashdagi ahamiyati bilan belgilanishiga urg'u berih o'tadi.

Xususan, asarda mazkur fikr mohiyatini to'laqonli yoritishga xizmat qiluvchi quyidagi misralar keltiriladi:

Odamning giymati emas simu zar,
Odamning qiymati bilim ham hunar.
Nazar sol, dunyoda hunar tufayli,
Xojasidan qadri ortiq ko'p qullar.
Qanchalab xojalar hunarsiz uchun,
Qullari oldida be o'q, be sipar.

Mutafakkir bilim hamda hunarsiz kishini o'tindan boshqa narsaga yaramaydigan mevasiz daraxtga o'xshatadi. U har bir yoshni ilmu hunar sirlarini o'rganishga, bu yo'lda sabrli, matonatli bo'lishiga undaydi. Ilmu hunar kishi mushkul ahvolga tushib qolgan damlarda ham asqotuvchi vosita ekanligini ta'kidjaydi.

Abdurahmon Jomiy asarlarida yaxshilik barkamol insonga xos bo'lgan muhim axloqiy xislat mohiyatini ifoda etuvchi xati-harakat sifatida ulug'lanilishi bejiz emas. Zero, Yer yuzida yaxshilik va yomonlikning mangu barqaror bo'lishi, ular o'rtasida boradigan abadiy kurash, shuningdek, yaxshilik va ezgalikning yomonlik va yovuzlik ustidan g'olib kelishiga bo'lgan yuksak ishonch tuyg'usi eng qadimgi ma'rifiy yodgorliklardan tortib, barcha pandnoma jarida yaratilgan ma'rifiy asarlarning asosini tashkil etadi.

Xulosa qilib aytganda, Abdurahmon Jomiyning yetti dostonidan iburat "Haft avrang" ("Etti taxt") asarining "Tuhfat-ul-ahror" ("Erkinlar tuhfasini"), "Salihut ul-abror" ("Yaxshilar tasbihi"), "Silsilatuz zahab" ("Oltin tizmalar") kabi falsafiv-axloqiy asarlari hamda "Xiradnomai Iskandar" nomli dostonida allomaping barkamol inson tarbiyasiga oid umuminsoniy g'oyalari o'z ifodasini topgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Sh.M.Mirziyoyev : "Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz" . Toshkent -2017-yil.
2. Sh.M.Mirziyoyev: " Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz". Toshkent-2017-yil.
3. M.M.Xayrullayev : " Buyuk siymolar , allomalar" T.Meros-2010
4. K.Xoshimov, S.Nishonova : " Pedagogika tarixi" . Toshkent-2010
5. J.Hasanboyev, O.Hasanboyeva : "Pedagogika tarixi" . Toshkent -2010
6. Munarova, R. N. O. S., & Soibnazarova, M. N. L. (2022). ONTOGENEZNING TURLI DAVRLARIDAGI SHAXS IQTIDORINI NAMOYON BO'LISH

LIHATLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(2), 682-688.

7. Norpulatovna, S. M. (2021, January). THE PROBLEMS OF HUMANITY IN PHILOSOPHICAL SCIENTIST. In Euro-Asia Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 478-479).

8. Norpulatovna, S. M. (2021, January). THE PROBLEMS OF HUMANITY IN PHILOSOPHICAL SCIENTIST. In Euro-Asia Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 478-479).

9. Soibnazarova, M. (2022). БУЮК МАЪРИФАТПАРВАР М.БЕҲБУДИЙНИНГ ПЕДАГОГИК ФИКРЛАРИНИНГ ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ ЖАРАЁНИДАГИ АҲАМИЯТИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5572>

10. Soibnazarova, M. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ТРУДА АБДУРАУФА ФИТРАТА В ОБРАЗОВАНИИ РАЗВИТОГО ПОКОЛЕНИЯ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(5). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5100>

11. Soibnazarova, M. (2022). ПРОЯВЛЕНИЕ ИДЕИ ПРОСВЕТИТЕЛЬСТВА И ЧЕЛОВЕЧНОСТИ В ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АБДУЛХАМИДАЧУЛПАНА. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(5). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5101>

12. Soibnazarova, M. (2022). БУЮК МАЪРИФАТПАРВАР М.БЕҲБУДИЙНИНГ ПЕДАГОГИК ФИКРЛАРИНИНГ ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ ЖАРАЁНИДАГИ АҲАМИЯТИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5572>

13. Soibnazarova, M. (2022). ЁШ АВЛОДНИНГ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ТАРБИЯСИДА МУТАФАККИРЛАРНИНГ ФИКРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5573>

14. Soibnazarova, M. (2022). АЛЛОМАЛАР АСАРЛАРИДА ИНСОНПАРВАРЛИК МУАММОЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5574>

15. Sanakulova, Z. A., & Soibnazarova, M. N. (2017). Modular training as a pedagogical technology. Pedagogicheskoe masterstvo: X Mezhdunarodnaya nauchnaya konferentsiya, Moskva, iyun'2017.

16. Bayturaeva, N. (2021, January). DEVELOPING THE CREATIVE COMPETENCE OF A FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER AS A SOCIAL PROBLEM. In Euro-Asia Conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 483-485).

17. Санакулова, З. А., & Соибназарова, М. Н. (2017). Модульное обучение как педагогическая технология. In Педагогическое мастерство (pp. 20-22).
18. Соибназарова, М. Н., & Санакулова, З. А. (2016). Некоторые психологические проблемы общения в подростковом возрасте. *Молодой ученый*, (5), 737-739.
19. Санакулова, З. А., Соибназарова, М. Н., Бойтураева, Н. И., & Юлдашев, Ш. Э. (2016). Психологические условия формирования навыков самостоятельного мышления у учащихся. *Молодой ученый*, (8), 1022-1024.
20. Norpulatovna, S. M. (2021, January). THE PROBLEMS OF HUMANITY IN PHILOSOPHICAL SCIENTIST. In *Euro-Asia Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 478-479).
21. Санакулова, З. А., Соибназарова, М. Н., Бойтураева, Н. И., & Юлдашев, Ш. Э. (2016). Психологические условия формирования навыков самостоятельного мышления у учащихся. *Молодой ученый*, (8), 1022-1024.